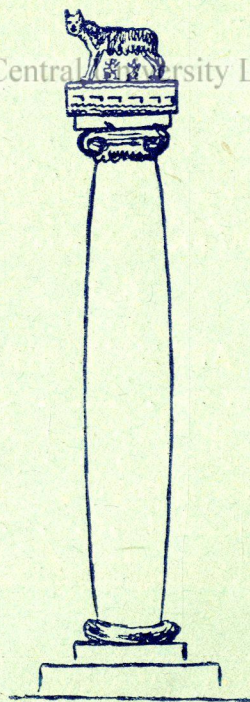

BANATUL

REVISTĂ CULTURALĂ / SOCIALĂ / ECONOMICĂ

Director: A. COTRUȘ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TIMIȘOARA
ANUL III / MAIU / 1928.

ANUL III ~ No. 5 ~ 1928

BANATUL

REVISTĂ CULTURALĂ, SOCIALĂ, ECONOMICĂ

CUPRINSUL:

„BANATUL“: După zece ani.

A. COTRUȘ: Horia.

PROF. EMIL MIHAIU: Raționalizarea producției.

D. O. BLIDARIU: Obsesie.

AL. V. CIMPONERIU: Justiția în plină criză.

ALMA L. CORNEA: Muzica românească și
însemnătatea d-lui S. Drăgoi în evoluția ei.

C. GROFȘOREAN: La Alba-Iulia.

R. S. MOLIN: 110 ani dela ridicarea
teatrului din Oravița.

MIHAIL GAȘPAR: Românii din Potlogi.

LUCIAN COSTIN: Studii asupra

folclorului bănățean.

INSEMNĂRI.

După zece ani

S'au împlinit zece ani decând Basarabia, într'o însuflețire fără margini, s'a întors iarăși la trupul Moldovei din care a fost ruptă tâlhărește de cotropitoare poște muscălești. Zece ani de unire în care am simțit bătând cald, frățește inima Basarabiei alături de inima României întregi. În Chișinăul apuselor asupriri străine, au avut loc, săptămânile trecute, impunătoare serbări, cu defilări de școlărimă veselă și de trupe voinicice gata oricând să apere sacra graniță a Nistrului.

Cu gândul întreg au fost la Chișinău în acea zi sărbătorească toți românii cu dragoste de țară din cuprinsul României-Mari.

O durere adâncă ne-a strâns totuși inima în acea zi. La

serbările dela Chişinău am fi vrut să auzim, în aplauzele imense ale naţiei noastre întregi, un bilanţ al faptelor săvârşite acolo de munca, priceperea, tenacitatea şi patriotismul românesc în cursul celor zece ani de stăpânire românească.

Republica cehoslovacă pregăteşte, pentru aniversarea deceniului ei de viaţă, un spectacol grandios al activităţii ei în cei din urmă zece ani. Lumea întreagă va avea prilejul să admire eforturile poporului cehoslovac. Expoziţii, târguri de mostre vor înfăţişa la Praga şi în alte oraşe progresele făcute de-o naţie harnică şi tenace, condusă de oameni luminaţi şi de-un patriotism activ mai presus de orice laudă.

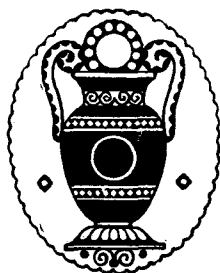
O astfel de privelişte măreaţă am fi dorit şi noi în Chişinăul românesc, după zece ani de Românie-întregită. Ar fi fost, debună-samă, cea mai fericită şi românească aniversare de-un deceniu a unirii Basarabiei.

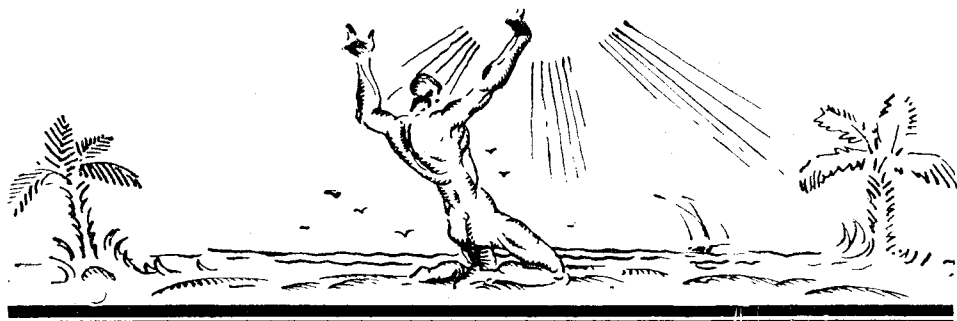
N'am avut imensa bucurie de-a saluta o astfel de aniversare, cu un bilanţ așa de impunător.

Să nădăjduim însă că viitorul apropiat ne va răsplăti din belşug, cu mari isprăvi româneşti în mănoasa şi harnica Basarabie românească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Banatul“

Horia

de jos
te-ai ridicat drept, pietros, viforos,
pentru moți,
pentru cei săraci și goi, pentru toți . . .
și-ai despiciat în două istoria, -
BCU Cluj / Cărții de cremené library Cluj
cum n'a fost altul să-ți semene,
Horia! . . .

te-ai desprins aspru din gloată
cu-obraji supti,
cu ochi crunți,
să lupți
să 'nfrunți
din sălbaticii-ți munți: -
oștile craiului, temniță, roată . . .

ai vrut să spinteci pe munți, pe văi,
largi, netede, slobode căi
pentru-ai tăi
cei mâncați de străini, despuiați
de biruri, de sbiri
de rele-orânduiri . . .
și uitați
de regi și 'mpărați . . .

pân' la Bălgrad pe roată,-
uimind călăi, nemeși, gloată
ți-ai bătut neschimbat subt ținđura săracă
aceiași mare, ne'nfricată inimă romano-dacă

duhul tău trăește încă treaz în munți
și va trăi dîrz pîn'vor domni peste moți,
sbiri crunți
și mișelnici despoți . . .

urias domn
pe-al adîncurilor noastre sfișiat somn,
pe-al răsmiřițelor roșu prasnic, -
mai roși-vei oare vreodat', năprasnic,
acestui neam - viața și istoria, -
tu,
munte
al vrerilor noastre celor mai crunte,
Horia?? . . .

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A. COTRUȘ.

Raționalizarea producției

— Efectele și foloasele Taylorismului —

Taylor prin lucrările sale practice a devenit întemeietorul oragnizării științifice a muncii, dând astfel întregii producțiuni o nouă direcțivă, care prin o întinsă diviziune și normare a muncii tinde la cea mai perfectă raționalizare a întregului proces de producție. Lupta grea de existență reclamă tot mai mult, ca principiul economiei trebuie să se aplice fără amânare în producție. Întreagă dezvoltarea economică tinde spre exploatarea cât mai bună a materiei brute, a energiei, a timpului și a spațiului. Cultura mai înaintată a unui popor se bazează, și pe o îmbunătățire și înflorire economică.

Urmele dezaastroase ale războiului și nevoia unui nou echilibru economic concentrază întreaga atențiune către munca de refacere. Această muncă trebuie mai întâi organizată. A organiza înseamnă a studia și a regula raporturile dintre omul care muncește și unealta de care se slujește, și diversele mașinării și eșaloane omenești ale producției, cu scopul de a le duce la forma lor cea mai perfectă, adică a procura un produs de cea mai bună calitate, pe prețul cel mai mic, cu minimum de efort, în cel mai scurt timp. Această mișcare de organizare este de present mai în Europa întreagă în plin proces de dezvoltare. Așa timpurile grele de concurență de azi, când concurența devine tot mai mare, constrâng întreprinderile să se organizeze cât mai bine, se aplice metodele economice pe terenul de cumpărare, producție, administrare și vânzare. Cu cât îi reușește unei întreprinderi mai mult ca prin folosirea mașinelor mai moderne; prin remunerarea muncii mai ieftine, prin aplicarea brevetelor, prin exploatarea mai practică a diviziunii muncii, prin un mai bun control să-și reducă cheltuelile de

producție, cu atât va prospera aceia întreprindere mai bine și va putea concura mai mult. Așa dară introducerea unei cât mai mari economizări este necesitatea imperioasă pentru vitalitatea unei întreprinderi.

Desvoltarea firească a producției prin organizarea științifică a muncii a introdus așadară în economia națională idei și momente noi, cari stăpinesc o diferențiere între îmbunătățirile tehnice și raționalizare. O perfecționare a metodei de producțiune va merita să poarte numele de raționalizare numai atunci, când ea va sluji întregei economii a unui popor și nu numai exclusiv producătorului, ci când va servi și consumatorului. Cu alte cuvinte raționalizarea producției trebuie să cauzeze scăderea prețului de cost a noului produs fără să jignească pe producător și așa trebuie să ridice puterea de cumpărare a consumatorului. In acest sens se vorbește dela război încoace în Europa de raționalizare, adecă în perioada când în suma noilor condițiuni de producțiuni în lumea nouă numeroase economii naționale din emisfera veche se vedeau amenințate în existența lor.

Diagnoza depresiunii economice ce se constată și azi încă în atâtea țări este: subconsumul. Industria produce mărfuri și oamenii nu câștigă indestul pentru a le putea cumpăra. Odată răul constatat, e limpede că singura terapie consistă în întărirea puterii de cumpărare a maselor. Două drumuri conduc spre acest țel: sau o creștere a circulației monedei, ceea ce ar implica o urcare a venitului nominal; sau o scădere a prețului mărfurilor ceiace e identic cu o urcare automată a venitului real. Drumul cel dintâi e închis și nu e aici locul de a analiză motivele opreliștei. Rămânem la scăderea prețului care e iarăși lămurit lucru, nu poate porni dela vânzarea cu amănuntul, ci trebuie să porceadă în mod organic dela fundamentul producției. Din această necesitate a izvorât raționalizarea producției însoțită de scăderea prețului de cost.

Să se noteze că ieftinirea producției prin ajutorul instalațiilor tehnice perfecționate nu implică deloc o scădere a salariilor. Dinpotrivă, un lucrător din Ruhr producea în 1925 în total 842 Kg. cărbuni pe zi, azi producția sa atinge 1081 Kg.

Coeficientul salarului la o tonă cărbuni s'a redus dela 7,31 la 6,70 mărci, iar salariul lucrătorului s'a ridicat în interval dela 6,92 la 7,60 mărci. In opt industrii americane s'a constatat, în mod oficial, că producția pe oră s'a urcat dela 1914 până la 1926 între 25 și 60 la sută. In industria automobilistică, în urma noilor metode și mașini, puterea de producție pe oră s'a ridicat, în același interval, cu 200 la sută.

Folosul Taylorismului se vedește deci în scăderea prețului de cost a produsului, fără ca însă să scadă și salariul muncitorului. Din contră, în urma aplicării taylorismului, după cum am arătat în exemplul de mai sus, câștigul muncitorului crește în mod simțitor. In lupta de concurență nemiloasă o scădere, fie cât de mică, are o mare însemnătate. Acele state vor putea prospera mai mult pe teren economic cari în industria lor au aplicat acest sistem de muncă în mod mai intensiv și unde muncitorii din fabrici au învățat să-și economisească forța în modul cel mai rațional. In concurența internațională nu are loc subvenționarea artificială. Deci acel popor va învinge pe terenul economiei care va fi în stare, prin aplicarea

Taylorismului, să-și reducă cheltuielile de producție mai mult și așa să poată vinde cât mai ieftin.

Organizarea științifică a muncii după principiile lui Taylor se poate aplica afară de industrie în toate ramurile de ocupațiune a oamenilor și anume în comerț, agricultură, întreprinderi de comunicație și chiar în diferitele resorturi de administrație a statelor. Năzuința principală a organizării științifice a muncii trebuie să fie aceea, că atât patronul cât și muncitorul să ajungă la o prosperitate cât mai mare. Taylor, prin prosperitatea cea mai mare înțelege nu numai urcarea venitului și a dividendei, ci și aceea că fiecare ram al întreprinderii să lucreze cu cel mai mare grad de prosperitate, când execută cu cea mai mare perfecțiune munca care-i convine mai mult.

Deci chiar din această cauză să se dea muncitorului acea muncă, pentru a cărei executare este mai potrivit. Taylor în lucrările sale accentuează, că interesele patronilor și ale muncitorilor nu sunt opuse, ci din contră, identice. Este chiar, de dorit pentru muncitor ca patronul său să se ferească, ca și pentru patron ca muncitorul său să ajungă la cea mai mare prosperitate. Numai acel patron poate plăti salare mai mari, care câștigă mai mult și numai acel muncitor lucrează în mod satisfăcător, care este și îndestulit.

Privind însă azi muncitorimea la efectuarea muncii, trebuie să constatăm că în multe cazuri nu execută totdeauna munca cu trup și suflet. Această târăgănare, a muncii izvoarește din trei motive și anume:

1. Din aceia credință a muncitorilor, că fiecare intensificare de producție individuală le micșorează venitul.

2. Din defectele și greșelile conducerii întreprinderilor și

3. Din aplicarea neeconomică a metodelor de muncă.

Partea cea mai mare a muncitorilor și azi lucrează așa ca și acel măestru dela care au învățat meseria. Pe acest teren nu se prea observă vre-un progres. Metodele vechi de muncă s'au înrădăcinat atât de mult la muncitori, încât exterminarea lor este posibilă numai prin o grea și obositoare lămurire. Taylor a trebuit să lupte din greu contra acestor metode vechi de muncă și numai după multă stăruință a reușit să înlocuiască metodele vechi cu metoda de raționalizare. O mai largă aplicare a metodelor lui Taylor era împedecată atât în America cât și în Europa în baza celor sus amintite de rezistența lucrărilor.

Multă vreme lucrătorii n'au privit cu ochi buni metodele Tayloriste, socotindu-le ca pe niște noi mijloace de speculă a muncii. Muncitorii vedeau deci în Taylorism o unealtă patronală, menită să le stoarcă toată vlagă fizică pentru ameliorarea producției. În privința aceasta stăpâna între muncitori acea veche concepție economică, lansată și speculată de socialistul german Ferdinand Lassale asupra creșterii producției, așa numită: legea de aramă. În baza acestei legi orice creștere a producției aduce cu sine o micșorare a salariilor și așa este explicabil că muncitorimea a luptat cu toată energia contra aplicării Taylorismului.

Cererea lucrătorilor de a se reduce timpul de muncă zilnică de opt ore a fost pentru patroni o împrejurare de care au știut să se folosească. Cu această ocaziune, ca o compensație a revendicărilor au fost siliți muncitorii să admită unele dintre principiile lui Taylor, cari au dat deja rezul-

tate strălucite, atât pentru patroni cât și pentru salariați. Convingându-se mai târziu, pe de o parte, că prin aplicarea Taylorismului în producție se poate realiza maximul de muncă cu cea mai mică oboseală și de altă parte că le crește și venitul, așa au început să se înprietinească cu acest sistem de muncă. Azi aproape nu există uzină, ori unde ar fi, în care să nu fi pătruns măcar un principiu din toate câte alcătuiesc aceia ce numim organizare științifică a muncii.

Prof. Emil Mihalău.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Obsesie

*Din oraja lumii sufletu-ți culeg
Și tainele privirii ți-le strâng...
Și'n basmele isvoarelor, ce plâng,
Cupântu-ți alintat îl înțeleg...*

*Te văd în floarea soarelui și-o rup...
In șoapta ierburii mersul ți-l aud...
Și'n fructele cu sâmburele crud,
Îți simt aroma tânărului trup...*

*In luminișuri fragedă-mi surâzi...
Răsufletu-ți mă tulbură... Imi treci
Văpaie albă, 'n față, pe poteci
Și'n hohotele iederei îmi râzi...*

*'Naintea mea din purpură-mi învii...
Mă chemi din sfada frunzelor... m'atingi...
Cu boiul leneș și fluid mă'ncingi
Și'n jurul meu ca șarpele-l mlădii...*

*O, vino-mi!... roua cerului s'o sorb
Din ochi tăi, sălbătice minuni...
Și gândurile 'n palme să-mi aduni...
Să-mi dai lumină cugetului orb...*

*O, vino-mi!... Intrupează-te din vis!
In brațe-mi, pradă albă, te=oi purta,
Căci sufletu-mi, în așteptarea ta,
Isvoarele de aur și-a deschis..*

D. O. Blidariu.)

Justiția în plină criză...

Un înalt magistrat ardelean, tratând într'o revistă juridică din anul trecut problema judecătoriilor arbitrale, cerea menținerea acestor anacronice instituțiuni pe cari le considera, în actuala stare a lucrurilor, indispensabile pentru industria și comerțul Banatului, arătând între altele, drept justificare a tezei ce susținea, incapacitatea jurisdicțiunilor ordinare de a servi justițiabililor o promptă soluționare a proceselor. Se făcea într'alte cuvinte o deghizată, dar cu atât mai autentică declarație în faliment, din care justiția țării nu mai avea altă cale de scăpare decât doar concordatul forțat cu societățile anonime pentru comercializarea justiției, supranumite după împrejurări: Lloyduri, San-Hedriuuri s'au așa ceva, singure cunoscătoare a verbului fermecat prin care s'ar putea ajunge la o bună și rapidă distribuție de dreptate.

După bunul obicei al pământului atât de puțin măgulitoarele constatări făcute la adresa jurisdicțiunilor oficiale de unul dintre cei mai distinși slujitori ai dreptății au trecut și ele neobservate, cum li s'a întâmplat de altfel atâtor alte probleme la fel de importante. Puțină discuție la Barou, câteva observațiuni malițioase la adresa cutărui ministru, complectă indiferență a cercurilor conducătoare și cu aceasta problema s'a și încheiat.

Dar iată că după patrusprezece luni de mutizm și rodnică inactivitate oficială, însuși Ministerul Dreptății, cel care ar avea datoria de a organiza justiția țării și a veghea la bunul ei mers, își ia însărcinarea de a demonstra, cu ajutorul statisticeii, desăvârșita impotmolire a instanțelor judecătorești din Transilvania.

Spre a convinge și pe cei mai iremediabili optimiști de halul fără de hal în care a ajuns justiția în provinciile transcarpatine reproducem, în cele ce vor urma, un sumar tablou numeric asupra situației, folosindu-ne de statistica oficială a Ministerului de justiție publicată în ziarele din Capitală.

Conform acestei statistici în anul 1925 au rămas nejudicate în Transilvania:

La Curți	5093	procese
La Tribunale	56.000	procese
La Judecătorii	324.420	procese

In total deci: 385.513 procese.

Față de acest înspăimântător număr de procese nejudicate, în anul 1926 numărul proceselor rămase în restanță au fost:

La Curți	6500
La Tribunale	60.000
La Judecătorii	390.000

In total: 456.500 procese.

Anul 1926 prezintă deci un plus de 70.987 procese nejudicate față de restanța anului 1925 și această restanță crește progresiv în anii următori. Aci trebuie să amintim și impozantul număr de procese căzute victime în lupta cu diferitele legi de accelerare, măcelărite în formă, fără a se fi dat litigiului tradus în fața instanțelor o soluționare în fond. Aceste procese, de și netrecute la rubrica „restanțe” cotează la grupul proceselor nerezolvate, fiindcă în majoritatea lor ele au fost înregistrate din nou la instanțe prin noi cereri introductive depuse în anul următor.

Tabloul, precum se vede, este cât se poate de îngrijorător. Aproape cinci-sute-mii procese nelucrate începe să devină o problemă ce ar trebui să dea serios de gândit și celor mai autentici factori, fie ei ori-cât de în-drăgostiți în proverbiala și foarte confortabila formulă „prin sine însuși”, ceea-ce ar însemna că în România totul se rezolvă dela sine, fără altă bătae de cap, decât doar capetele sparte în alegeri.....

Și dacă într'adevăr situația este atât de gravă, ce fac, ce măsuri de asanare au luat, sau vor să ia marii și savanții organizatori de prin Minister, singurii acumulatori a tuturor cunoștințelor, cunoscută fiind, după cât se spune, insuficienta pregătire juridică a băstinașilor, delăturați din slujbele conducătoare chiar pentru congenitala lor incapacitate de a des-volta vre-un efort intelectual mai deosebit.....

Ei bine, situația este mai gravă decât se crede și cu toate acestea nu se face nimic, adecă nimica bun, fiindcă rău se mai face pe ici pe colo. În loc să se sporească la judecătoriile de ocoale numărul judecătorilor, numindu-se în magistratură elemente băstinașe familiarizate cu legile și obiceiurile provinciei respective, se despart în două Judecătoriile existente, par-că prin acest sistem același număr de oameni ciopârțiți în două părți ar putea să lucreze mai mult ca mai 'nainte pe când erau împreună. Aceași treabă la Tribunale și Curți. Se votează legi de accelerare fără rezultate practice, se introduce sistemul judecătorului unic pentru a fi înlocuit iarăși cu complectele de doi, se organizează și desorganizează, se împart și se contopesc jurisdicțiuni de-ți vine rău de atâta lipsă de orientare și ne-hotărâre. Nimeni nu se gândește însă la singura soluție posibilă: com-pectarea cadrelor magistraturei cu elemente recrutate, la alegere bineînțeles, dintre, cunoscătorii legilor provinciale.

Nu înțelegem să atingem aci latura regionalistă a problemei ce ne preocupă. Din potrivă, suntem fericiți de a putea recunoaște confrăților de dincolo imensul serviciu adus justiției transilvănene. Atunci însă, când puterile lor omenești înțelegând sunt insuficiente pentru a face față trebuințelor mărite, opera lor ar putea să fie secundată cu deplină șansă de reușită de către juriștii băstinași chemați alături de ei în slujba țării. S'ar rezolvi prin acest procedeu criza jurisdicțiunilor din ținuturile alipite și s'ar ajunge totodată la reconcilierea juriștilor transilvăneni profund jigniți prin continua disconsiderare de care au avut parte în trecut.

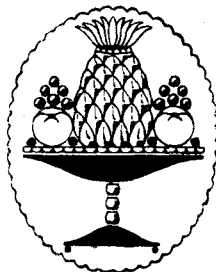
Cu expulzarea politiceii prea centraliste din palatul Ministerului Dreptății, cu puținică pricepere, cu mai multă bunăvoință și cu o leacă de sacrificii bănești, cari la urma urmei s'ar rebonifica prin taxele de timbru încasate de pe urma proceselor rezolvate, totul s'ar putea schimba în bine. Un adevărat reviriment s'ar produce în lumea justițiabililor și în sufletul mulțimei ar renaște convingerea în puterea legii. Ideia de ordine și de dreptate ar reintra în locul arbitrarului și a bunului plac, iar viziunea unei sancțiuni imediate și eficace ar readuce la sentimente mai onorabile și pe cei mai recalcitrați dintre detractorii diferitelor coduri.

Este însă pentru politicianii noștri criza jurisdicțiunilor provinciale o problemă ce ar putea să le lege, măcar trecător, atențiunea?

Aflase=va vre=unul printre ei, care să înțeleagă întâi el și apoi să arate celor ce nu pot vedea mai departe de barierele Bucureștilor penibila situație a justiției noastre, cerând și propunând grabnice măsuri de ameliorare?

Iată ceea=ce nu putem crede deocamdată.....

Al. V. Cimponeriu
Avocat

Muzica românească și însemnătatea d-lui S. Drăgoi în evoluția ei

Nu am intenția să fac numai elogiul eforturilor muzicale realizate de d-l *Sabin Drăgoi*, nici să analizez structura singuraticelor opere muzicale preamărindu-i Talântul, ci, înainte de a vorbi de personalitatea neobositului nostru folclorist și compozitor, cred că ar fi un lucru util și de interes general caracterizarea și comentarea muzicii românești. Acesta este motivul pentru care anticipez prezentul subiect, despre care nu s'a scris la noi în Banat aproape nimic.

I.

Cred că nu exagerez când afirm că nici un alt popor, afară poate de poporul rusesc, nu este înzestrat cu aptitudini muzicale atât de superioare ca poporul românesc. Aproape toate manifestările de viață ale țaranului român sunt însoțite de muzică, începând din cea mai fragedă copilărie până la mormânt, alintându-l și adormindu-l în ritmul *cântecelor de leagăn*, înlesnindu-i tot prin cântec jocurile de copii, exteriorizându-i durerile sufletești prin tânguirea și duioasa *doină*, iar veselia-i prin jocurile exuberante, petrecându-l în bocetele rudelor până la marginele mormântului. Tot așa colindele de Crăciun, cântecele de stea, plugușorul anului nou, cântecele de nuntă și cântările bătrânești fac parte din imensul produs al creațiunii populare. Este într'adevăr surprinzător ca un popor total lipsit de cele mai elementare cunoștințe tehnice în ale muzicii să poată născoci cântece atât de fermecătoare, atât de superioare în forma lor de miniatură, cu un fond atât de adânc și cu atâta simțire și poezie ca poporul românesc. Toate aceste produse ale colectivității noastre etnice străbătute de farmecul naivității poporului, pline de putere și sănătate fizică și psihică atavică, - ar putea fi izvorul cel mai minunat pentru creatorii muzicii culte (Kunstmuzik).

Cu toate acestea, cu durere trebuie să recunoaștem că muzica noastră cultă nu numai că este foarte departe de a fi la nivelul muzical al popoarelor occidentale, dar ea nu înregistrează nici măcar un început pe care s'ar

putea răzîma viitoarea noastră școală națională. Tînăra școală românească este amenințată să se prefacă - vorba d-ului Brăiloi sau Russo - într'o *babilonie* fără urme de caracter original. Pornind dela premisa că cîntecele poporane reprezintă genialitatea muzicală a unui popor, vina s'ar răsfrînge în parte și asupra compozitorilor noștri de pînă acum, cari formați și rafinați de educația rîgușos academică a școlilor străîne, și fermecați de frumusețile muzicii evaluate a celorlalte națiuni civilizate, pînă mai zilele trecute și aproape cu toții au disprețuit și au ignorat exteriorizările muzicale ale neamului românesc. Compozitorii noștri în loc să se adape direct dela izvor - acceptând ca prim fond de inspirație cîntecele solului natal - au apucat pe căile apusului îndepărtat căutându-și stimulentele aiurea, în muzica altora, în muzica străinilor care nu are nimic comun cu concepția geniului românesc fără a-și da seamă - că pentru un artist a ieși din sfera națională însemnează a renunța la cel mai puternic mijloc al creațiunii - *la instinct* - la complexul impresiunilor acumulate nu numai de însuși artistul încă din copilărie, dar ea înseamnă a renunța *la productul unei sentimentalități specifice moștenite din moși-strămoși în decurs de veacuri*. Adevăratul artist apare ca o culminație psihică în capătul unui șir de generații, purtând în sufletul său tot ceace este propriu acelora din care s'a născut și astfel el devine expresia sintezei sufletești a celor de un sânge cu dănsul. Deci a renunța la specificul național însemnează a te nega pe tine însuți, însemnează a nega ființa unui neam întreg, dând naștere la o operă neadevărată, falsă, lipsită de stil și fond sufleteș, - eo ipso - o operă mediocră și izolată ce nu va putea avea nici cînd răsunset în multime.

Nu pot să zic că nu s'a luat în cîteva rînduri inițiativa creării unui curent în sensul unei afirmări artistice pe baze poporane, servindu-se unui compozitori de melodia românească. Mai toate încercările de pînă acum însă - chiar și ale celor mai iluștri muzicieni ai noștri - au dus în mod fatal la conflictul formelor academice cu conținutul românesc - din natură absolut refractar pentru o tratare în sens occidental - și compozitorii noștri în loc să se aprofundeze în esența muzicii noastre poporane, căutând forma de expresiune și mijloacele tehnice cele mai potrivite pentru caracteristicul românesc, au zis că muzica românească nu este aptă pentru un gen muzical superior și nu s'au mai ocupat de ea.

Cert e că muzica poporană românească *în faza ei primitivă* are multe elemente contradictorii pentru principiile sistemului teoretic modern. Acesta e și firesc cînd ne gîndim că poporul românesc a stat secole de-a lungul izolat de orice contact cu muzica evoluată deja a altor popoare, *păstrându-și în muzică formele arhaice cu pecetea cea mai evidentă a românescului*, poate spre norocul națiunei române, salvându-i particularitățile psihice. Deaceia ea promite a deveni celula regeneratoare poate chiar și pentru muzica vest-europeană, care în evoluția ei seculară a ajuns la culmile de unde numai în regres ar mai putea evolua.

Examinînd istoria artei muzicale vedem că tendința aproape a tuturor compozitorilor și în toate timpurile era crearea unui graiu muzical al său propriu o formă de expresie adecvată pentru arsenalul sufletesc al neamului din care s'a născut, adecă o *școală națională*. Acest ideal îl vedem deja în secolul al XV-XVI la Germani cătându-și compozitorii deatunci inspirația

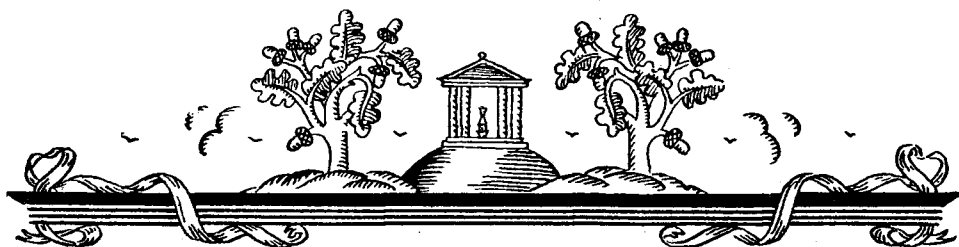
în Liedurile populare, dar mai ales romantismul *căutând a se descătușa de convenționalism și clasicism* s'a năzuit să infiltreze operei de artă o notă adânc națională. Să enumerăm, numai câteva exemple. Spre pildă operile lui Weber, Schubert ori Schumann, cari au immortalizat Liedul germanilor, sau mai târziu Chopin ale cărui opere resfrâng, prin excelență, caracteristicile muzicii populare polone. Ori tânăra școală rusească: operile lui Glinka, Borodin, Cezar Cui, Mussorgsky, Balakirev, Rimsky-Korsakov, Glazunov și Stravinsky sunt intruparea cea mai aleasă a geniului muzical rusesc și se vădesc în ele toate însușirile lui slăvind într'insul culmile la care a ajuns muzica rusească. Gade, Svendsen și Grieg nu au putut grăi un moment fără frazeologia scandinavă, iar mai toată școala spaniolă modernă este reprezentată printr'un curent poporanist bine pronunțat (Albeniz, Granados, Turina, de Falla).

Cum vedem mai toate geniile muzicii sunt reprezentanții națiunii lor, întrupând caracteristicile, aspirațiunile, idealurile artistice ale ei.

(va urma)

Alma L. Cornea.

La Alba-Julia

Am alergat și eu la Alba-Julia, - ca să mă conving la fața locului, privind desfășurarea evenimentelor cu ochii omului dezinteresat (căci nu fac parte din niciun partid politic), și am văzut o - minune: un neam întreg în plină revoltă, și totuși disciplinat până la ultimul om, sub sugestia unei individualități. Gata la orice nebunie, și blând ca un miel la o singură ridicătură de mână a lui *Maniu*.

La Alba-Julia nu a fost prezent *partidul* național-țărănesc; nu erau prezenți cărturarii (deși au fost de față), căci niciodată n'am văzut o adunare populară cu individualități mai șterse, mai inexistente, - ca la Alba-Julia. Am observat însă doi factori formidabili: imensa masă a țărănimei și... *Juliu Maniu*. Există o ciudată armonie, un contact sufletesc între masă și *Maniu*; o convenție nocturnă, inexplicabilă, o radiare permanentă unui fluid misterios între popor și tribun, - cum rar se află dealungul istoriei, și cum - de prezent - nu există în toată Europa, căci popularitatea lui *Mussolini* se reazimă pe cravașe și pâine. Și că popularitatea aceasta n'are nimic comun cu partidul, am văzut la reîntoarcerea noastră, când pe o distanță de 130 km. - adevărat până s'a inserat, - nu a fost sat, câtun prin care am trecut, unde toată populația: bărbați=femei, moșnegi și babe, fete și copii, sdraveni și ologi să nu ne fi întâmpinat cu strigătul: trăiască Alba-Julia și Maniu. N'a fost femeie, fată ori fetiță, care trecând pe lângă noi, să nu ne fi aruncat flori în automobil, cu ochii radioși și strigătul - aproape exasperant - Alba-Julia și Maniu! Afară la câmp, în păduri, de pe coline răsuna strigătul păcurarilor, al fetitelor și al copilașilor abia eșiți din leagăn: Alba-Julia..... Am privit uluit aceste scene; nu ași fi dat crezământ nici unui povestitor, nici unei gazete, dacă nu mă convingeam în persoană... Este clar: avem de aface cu o psihoză a masei...

Un singur om a mai fost cu entuziasm adevărat serbătorit: *Mihalache*, care adusese salutul țăranilor din Vechiul-regat. Și parcă simțeam cum își întind țăranii de dincoace de munți brațele lor vânjoase fraților de peste Carpați. Simbolul unirei și cheazăia ei pe veci: țăranul, umăr la umăr, în luptă comună. Dacă ei, țăranul din Transilvania și țăranul din Vechiul-regat se vor înțelege, strângându-și mâna în dragoste frățască, - unirea neamului va fi desăvârșită.

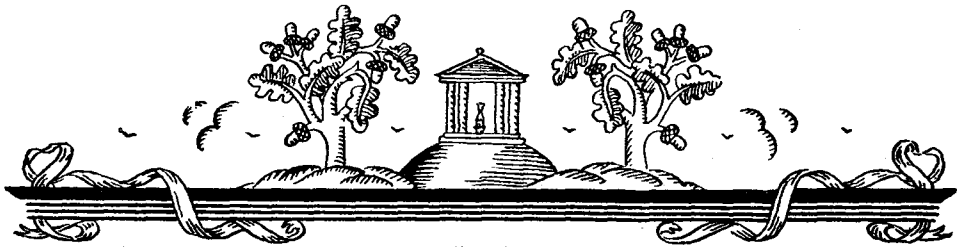
Moțiunii a urmat o deziluzie, - adâncă la cărturari, - trecătoare la țărani, cari au un singur răspuns: *Așa a vrut D-1 Juliu Maniu*. Și basta! Inșă intelectualii se așteptau la minuni (altfel n'ar fi intelectuali?) Ori, ce s'a întâmplat la Alba-Julia? Un lucru formidabil cu repercursiuni inevitabile: *poporul român de pretutindenă a prestat marele examen de maturitate politică și conștiință cetățenească în fața lumii întregi*. Căci astfel trebuie privită întrunirea dela Alba-Julia, unde s'au strâns - din toate colțurile țării - miile de țărani, ca să demonstreze, în *cadrele legale ale constituției, hotărârea lor dâră de a lupta pentru întronarea unui sistem al legalității și al dreptății*, - fără ca să se provoace vreun incident, vre-o tulburare a ordinii, deși erau adunați la o altă vre-o 150 mii de oameni necăjiți, amărâți și revoltați, - zece ani după războiul mondial, a cărui influențe sufletești nu s'au șters încă din memoria contemporanilor... Și în împrejurări similare, care popor ar putea să-și mai permită acest lux al disciplinei colective? Deoarece a provoca o revoltă, nu pare a fi lucru greu, (vezi demonstrațiile dela Oradea-Mare), inșă chintesența artei politice este, stăpânirea unei masse revoltate...

Dar am prins și o altă latură a chestiunii. Cei doi factori: *poporul și Maniu* nu simt nevoia căpușăilor. Atâteaori s'au păcălit că, lasă la o parte, în mișcarea lor, acest element labil. Astfel se explică seninătatea lui *Maniu*, când pleacă un intelectual de lângă dânsul, și gestul complexant de primire a transfugului de eri. *Pentru că îi consideră o cantitate neglijabilă* căci în faza aceasta a luptei, intelectualii șmecheri și lași sânt un balast. Aci inșă îl pândeste fatalitatea pe *Maniu*. Simțind lipsa de sinceritate a intelectualilor - îi desconsideră, omițând *selecționarea conducătorilor*, cu cari - azi-măine - va avea să guverneze Țara. Ori, să admitem ipoteza, ascunsă cu infrigurare în inimile „domnilor“ din partidul național-țărănesc că, *Maniu* singur nu crede în apropiata venire la guvern, poate că nici nu o dorește încă, lăsându-și timp pentru selecționare, în preajma ultimei bătălii. Căci acest Moise al românilor parcă dinadins ne călăuzește zeci de ani în pustietatea vieții noastre sociale, pentru a regenera moravurile și mentalitatea neamului, - impunând o școală politică, o fermentație continuă în vederea cristalizării opiniei publice, și a unui curent democratic, - până când vom ajunge - pe ruinele trecutului - la Canaanul vieții constituționale.

Una este cert că, *Maniu* a știut să-și ocrotească voința și mentalitatea lui, nu numai aci în Transilvania, ci și în restul țării, fiind incontestabil că, toată viața noastră politică stă sub influența mistică a acestui om. Parcă a atins cu o baghetă magică clasele sociale de peste Carpați, cari nu se pot debarasa de o sugestie periculoasă sub care a suferit chiar și marele maestru: *Ionel Brătianu*. Deșteptându-se în straturi tot mai largi dorul după libertate și legalitate, formându-se un ce, necunoscut până acuma în Țara românească: o opinie publică, democrată.

Și iată după zece ani de zile, se împlinește chemarea vremii: *mentalitatea transilvăneană, dela care se aștepta mântuirea patriei - mume, - se coboară încet și majestos de pe coama Carpaților în spre șesul Dunării*.

C. Grofșorean.

110 ani dela ridicarea teatrului din Oravița

(Urmare)

Prezența Impăratului și a Impărătesei, cu o suită mare, la deschiderea teatrului dovedește că Oravița, la 1817, era un centru cultural mai avansat chiar decât Timișoara de atunci. Și se explică: Timișoara era o mare cetate și important centru strategic, deci o tabără armată. Generalii și ofițerii aveau, și ochii și sufletul, la Dunăre, de unde amenința turcul.

În munții dela Oravița, Sasca, Docnecea, Reșița monetărie a Coroanei imperiale, mine de cărbuni, aramă, aur. Aceste domenii imperiale erau în cadrate de familii multe cu privilegii minere. Era deci o vie legătură culturală între Viena și Praga, reședințe împărătești. Am găsit la Oravița urmele vechei bibliotecii a inspectoratului miner austriac și mai târziu unguresc în care am găsit 58 de volume numai „Sammlung von Normalschriften und Verordnungen zunächst für Berg Beamte“, din cari 5 volume „Ueber Reisekosten Gebühren und Verrechnung“. Cinci volume numai despre taxe de transport, diligență, Haiduken curier, poștalion, diurne pentru medicii, inginerii, casierii, funcționarii de control și la urmă și socotelile întreținerii cailor.

Cam mult. Fiecare volum cu între 280-375 de pagini. Cincizeci și opt de volume numai ordonanțe și „Hof-circularien“ în chestiuni miniere și domeniile dovedesc că între Ministerul domeniilor Coroanei a fost o permanentă legătură, la anul 1807, căci primul ordin ce-l avem poartă indicația următoare: „Hofk. Circ. Verordn. vom 18 Jänner Z. 1668/73 Reise und Diäten-Normale“.

*

Văzând funcționăria de atunci, și cea din Viena, și cea din cele 7 centre montanistice (Oravița, Docnecea, Ciclova, Sasca, Moldova, Rusca, Reșița), că Impăratul și Impărăteasa și o suită mare vin la Oravița, la o deschidere de teatru, s'au găsit invidioși anonimi și au denunțat Impăratului Frantz I că teatrul și scenăria ar fi făcută din banii erariului și că direc-

țiunea din Oravița ar fi cheltuit 30.000 fiorini. În suita împărătească se găsea și un consilier de Curte Francisc de Ūrmény căruia împăratul îi dă ordin ca imediat să ancheteze cazul. Ancheta dovedește că denunțul nu are bază și astfel cărturarii fondatori primesc aprobarea pentru funcționarea teatrului lor.

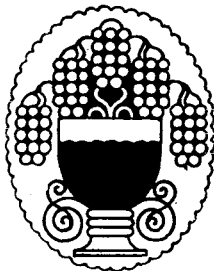
Cronica spune că teatrul de atunci avea un interior sumar, - care an de an se completa prin munca lui Ion Niuny - dar totuși avea o înfățișare plăcută. Teatrul are o lungime de 141 urme și 48 urme front. La intrare, pe stânga, se găsește o sală, mai târziu localul soc. de muzică („Musikvereinslokale“), la a cărei zidire a contribuit mai mult organizarea proprietarilor de mine, particulari grupați în „Allgewerkschaft“. Scena avea o afunzime de 20 urme pe vremea aceia.

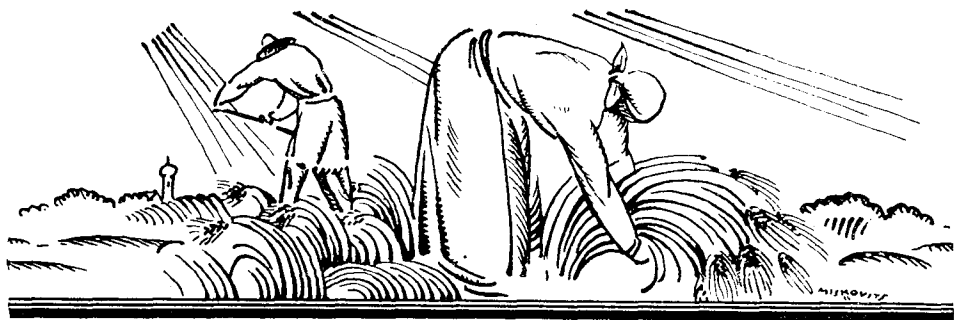
*

Până la anul 1828 societarii au jucat numai drame. La 1830, după ce trupa nu mai vroia să mai joace, iar directorul ei, inginerul șef Ion Niuny, a fost transferat la Rusca, adunarea fondatorilor, adică aceia cari fie prin donațiuni ori prestație în natură sau muncă personală au contribuit la ridicarea teatrului, a hortărât ca pentru a putea achita datoria la „Pupillen-Cassa,“ să vândă garderoba teatrului pentru suma de 330 fiorini valută austriacă cetățeanului Ernest Hoffmann din Rusca. Adunarea a mai hotărât să se închirieze teatrul unei trupe de actori și treburile teatrului să se încredințeze unei direcțiuni aleasă de adunare.

R. S. Molin.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Românii din Potlogi

— Din Banatul de altădată —

II.

In dimineața acestei zile popa Iosif se pomeni cu un argat dela curte în târnațul casei.

- Ce-i? - întreabă preotul.

- Măria Sa coconul Luca vă poștește la curte.

Părintele Iosif tresări ca atins de un curent electric.

- Ascultă omule. Spune Măriei Sale că eu m'am jurat să nu mai calc pragul curții. Eu sunt preot și țiu jurământul. De vrea stăpânul tău să vie la mine - îl aștept.

Argatul făcu o mină de parc'ar mai fi vrut să spue ceva. Dar ochii preotului se așezară atât de intensivi asupra lui încât crezu mai cu cale să-și ia drumul îndărăt.

Rămas singur, părintele Iosif căzu pe gânduri. Se propti de parma-lăcul târnațului pe care steteau înșirate câteva oale cu garoafe și-și pierdu privirea peste sat, spre curtea boerească care se ascundea în marginea de sat acoperită cu desăvârșire de salcâmii mari a căror podoabă se luptă deja cu galbinul apropiatului sfârșit.

Multă vreme stătu astfel preotul cufundat în gânduri, până ce aceste se tulburară de uruitul unei trăsurii care venia repede și se opri brusc în dreptul casei. Popa Iosif își părăsi locul și grăbi spre poartă.

Când văzu pe Luca intrând avu o pornire de a-și deschide brațele dar, răs gândindu-se plecă numai capul zicând:

- Dumnezeu să-i odihnească sufletul. Noi oamenii, nici în moarte nu-l putem ierta.

- Sfinția Ta ai auzit deja? - întrebă boerul repede.

- Încă eri seara și m'am și rugat pentru dânsul.

- Tocmai de aceea am venit și eu. E ortodox părinte, creștin pravoslavnic și ar trebui îngrijit.

- Da, da, la tot cazul. Am făcut deja dispozițiuni. Mi-am luat voce să trimit după preotul din Lăpăteni și încă azi, după ce voi ști când îl veți așeza, voi trimite un om călare la mănăstirea Sânt George să vestească pe stareț să vie la înmormântare.

Luca tresări.

- Cum - Sfinția Ta - nu vrei să iei parte?

Popa Iosif dete din cap negativ.

- Măria Ta! Pe amândoi eu v'am ținut sub apa botezului, nevrednicia mea a cerut darurile Domnului asupra Voastră. Răposatul Savu însă mi-a răsplătit rău slujba. Măria-Ta știi... înainte cu 2 ani mi-a zis: porcule! Unui preot - Măria-Ta. Aceluia care, l'a botezat. Acestea toate-s nimic... dar blăstămele oamenilor.

Luca plecă capul.

Apucă mâna preotului și până să prinză acesta de veste i-o sărută zicând:

- Părinte! - să ne rugăm pentru sufletul lui.

- Să-l erte Dumnezeu - dar noi...

- Nu o zice... las...

Și intrară amândoi în casă.

Târziu, când Luca eși dela preot ochii îi erau roșii de plâns.

A treia zi, călugării sârbi dela mănăstirea Sântului George petrecură la locul din urmă trupul neînsuflețit al boerului Savu Liubcovici.

L-au petrecut la ultimul drum acei cu cari a trăit: argățimea dela curte și fratele său Luca:

Dintre neamuri nu veniră nimeni. Cine cuteză pe acele vremi după cele întâmplate să se arate la casa aceea? Ori chiar să plângă. Putea trece drept delict de lesae majestatis.

Așa erau vremile și oamenii au fost și atunci oameni.

* * *

După înmormântare tinărul Luca cercetă din nou pe popa Iosif. Și de data aceasta a stat mult împreună boerul și preotul.

A doua zi, popa Iosif chemă întreg satul înaintea bisericii. Veniseră acei cari rămăseseră: moșnegii, femeile și copiii. Acı, în locul unde acum doui ani jurară Potlogenii răzbuinare boerului, spun că oamenilor același popă Iosif dar, acum cu fața radiind de bucurie, că Potlogenii nu înzădar chemaseră la timpul său martor dreptății lor pe bunul Dumnezeu. S'a milostivit asupra lor și după ce a chemat la sine în chip năpraznic pe boerul cu inima împietrită, pe Sava, moșia pricinuitoare atător necazuri a trecut-o în stăpânirea fratelui mai tinăr. Acest frate - spunea popa Iosif - în sângele căruia curge atât sânge românesc, a hotărât să repareze greșeala fratelui său. Deci femeile să-și vestească bărbații să grăbească odată cu iarna acasă, pentru a se înțelege cu boerul în privința pământului.

Luca însă nu așteptă acest termin. Imediat după înmormântarea fratelui său, la câteva zile după convorbirea ce o avusese cu popa Iosif,

dânsul părăsi cu sufletul încărcat de durere satul și curtea, îndreptându-și pașii spre alte țări mai fericite decât a sa.

Pe urma plecării lui, părintele Iosif desfășură curtea. Plăti argățimea, împărți bucatele câte au mai rămas săracilor din comună, închise toate ușile și ferestrelor conacului atârând de broasca ușii celei mari care formă unica intrare, un pecet mare, negru.

Castelul care văzuse pe vremi atâta veselie, atât zgomot și frământări, să prefăcu într'un locaș al liniștei. Numai în nopțile de toamnă, câinii crescuți în curte să mai întorceau la locurile cunoscute, ridicând în liniștea mare sinistrelor plângerii, de par' car fi plâns îndărăt stăpânul de altădată, acel stăpân, care iubea mai mult câinii decât oamenii.

Acesta însă nu se înturnă. Iși dormia lin, somnul lung al morții în splendidul cavou familiar lângă crâncenii și asprii lui înaintași. Cavoul însă era în cimitirul satului, săpat în acelaș pământ în care dormeau grămădiți în cuprinsul scândurilor de brad neghiluite, nemernicele slugi ale stăpânilor de alături. Ce prăpastie uriașă îi despărția când erau vii. În viață nu le era lumea destul de largă. Iar aci să grămădesc unii lângă alții împărțind frățește greul gleei care-i acopere deopotrivă pe toți.

În sat se răspândiseră cele mai ciudate versiuni, atât de mult obicuite. Poporul denegă boerului liniștea mormântului. În sufletele simple, drepte și firești nu putea prinde rădăcini credința că un om, care în viața lui nimic altceva nu a făcut decât a asuprit pe alții, să fie părtaș sub pământ aceleiași păci ca un creștin pravoslavnic care și-a dus viața trăind în lege și adevăr.

Și așa oamenii le-au scos din mormânt. Și fantazia lor îi purtă fantoma prin curte, prin grajduri, peste locurile cari iau fost dragi odată pe când era în viață. Acestor plimbări nocturne, urletele cânilor pribegii cari nu se puteau împăca cu noua lor viață - le puneă pecetea adevărului.

Sărmanul boer Sava.

Dânsul dormea liniștit în umedul mormânt al Potlogilor, plătind firei aceeași dajdie cu care datorează tot ce este viu pe acest pământ.

Să apropiă iarna.

Odată cu dansa isvoriseră în sat și oamenii plecați la lucru. În cursul câtorva zile erau cu toții acasă. Popa Iosif putea fi mândru de isprava parohienilor săi. Toți au venit cu câtă ceva „stăceală”. Potlogii se umplură de belșug. Muerile își perduseră cu desăvârșire „mau” și numai știau de povesti altceva decât ce și cât a adus acasă bărbatul.

În vremea aceasta zilele să tot micutelară. Âburii ernii pluteau deja peste palida lumină a zilelor de toamnă.

Sân Dumitru eră la o șchioapă.

Și de Sân Dumitru popa Iosif își chemă toți parochienii la biserică.

Veni și ziua mult așteptată în a cărei comentare obosiseră deja cu desăvârșire toate babele din Potlogi. Câti oricum, dar mare lucru trebuie, că are de spus părintele de a poruncit ca toți bărbații din Potlogi să fie acolo. Eu cred, că babele ar fi fost în stare să-și vândă chiar și sufletul celui necurat numai să fi putut ști măcar și numai cu o oră înainte ce avea să spuă părintele. Dar n'au putut ști.

În ziua de Sândumitru în decursul liturghiei se umpluse bisericuța de

lemn într'atâta cu popor încât nici un ac nu mai încăpea. Partea mai mare a oamenilor rămăsese pe afară și ascultau sfânta slujbă la ferestrele deschise.

După terminarea slujbei dumnezeești, părintele Iosif desbrăcând sfințele ornate a eșit în fața bisericii și făcându-și o mare cruce pravoslavnică zise:

Fraților! Doi ani s'au strecurat decând pe acest loc v'am fost adunat într'o clipă de durere și v'am resfirat prin streini pornindu-vă după crișca de pâne. În doi ani multe s'au schimbat. Din robii ce-am fost, am devenit oameni liberi, scutiți de mâna legii. Dumnezeu pe care L-am chemat martor necazului nostru de acum doi ani, a întins mâna lui ocrotitoare peste noi și ne-a făcut dreptate. Crâncenă pentru ochii noștrii pământeni dar, -dreptate.

V'am chemat azi aci pentru ca să vă vestesc, că Dumnezeu a curmat calea pribegiei voastre după pâne.

Tânărul stăpân al satului, Măria Sa Luca Luibcovici m'a încredințat să vă spun, că vrea să repare greșeala fratelui seu! Dă satului pământul și voi toți, câți vreți să luați în stăpânire rescumpărând pământ, să veniți la mine să ne înțelegem.

Totodată vă desleg de jurământ și rostesc cuvântul, care ne-a legat: destul.

Așa vrea Dumnezeu, care a luat la sine pe cel care ni s'a pus împotriva.

Doresc din inimă ca vestea ce v'am vestit să vă bucure pe toți în ziua praznicului ce serbăm.

Trecuse o bucată de vreme până ce se putură Românii reculege.

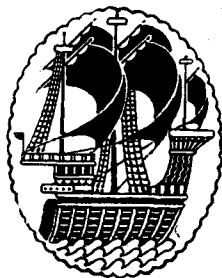
Dar apoi îi cuprinse o bucurie nebună, o bucurie pe care noi copiii zilei de azi nu o putem înțelege pe lângă toată truda noastră. Acei însă cari, mai trăiesc azi și au văzut zilele mari ale anului 1848, vorbesc și acum despre dezrobire ca despre un bazm ales.

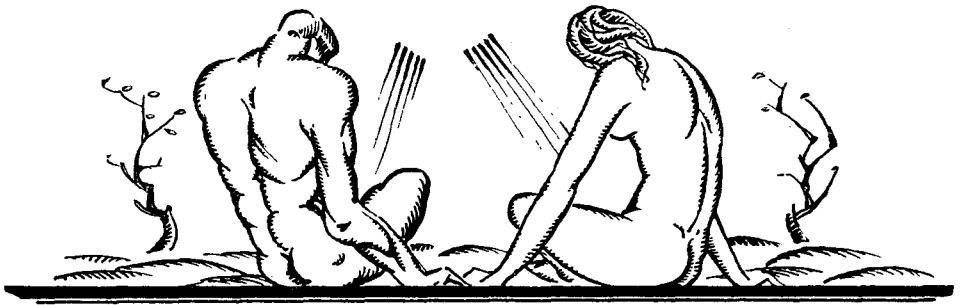
Așa a fost și în Potlogi.

În ziua aceea memorabilă, în ziua de Sândumitru, cu adevărat, mare praznic a fost în Potlogi.

(va urma).

Mihail Gașpar.

Studii asupra folclorului bănăţean

CAP. I.

B). Moartea.

În cele ce urmează voi urmări diferitele aspecte ale vieţii umane după concepţiile poporului bănăţean, izvorâte dintr'o complexitate de idei despre ţelurile vitalităţii, despărţirea sufletului de trup şi viaţa de „dincolo”. Diversitatea noţiunilor şi concepţiilor e atât de imensă, că mă văd silit să mă mărginesc numai la cele mai principale criterii. Ideia despre moarte i-a sugerat ţăranului atâtea manifestaţii ale sufletului său, că uşor le putem desprinde din însăşi literatura sa populară.

Vitalitatea incepe dela leagăn şi se termină la zborul sufletului din trup. Obiceiurile la naşteri îl dau pe noul născut societăţii umane, care îl conservează după datini, credinţi şi concepţiile riguroase ale confesiunii, ferindu-l de duhurile rele şi incredinţându-l unui inger sau sfânt - act, care se săvârşeşte la botez, când noul născut îşi capătă numele unui patron. Dar afară de acest patronat e copilul în paza unui inger, care îl urmăreşte pas de pas ocrotindu-l de duhurile rele. Frica de puterea duhurilor o sileşte pe mamă de a-l boteza la 3 zile după naştere (ceeace nu se întâmplă totdeauna), iar până la botez dânsa nu trebuie nici un moment să-l lase singur, căci dealtfel vine necuratul să-l schimbe, lăsând în locul lui un drăcuşor. ¹⁾ În diferitele faze ale vieţii, cum sunt copilăria, tinereţa, bărbăţia şi bătrâneţa, se supune poporul acelor superstiţii, datini, credinţi, legende, descânţece etc., cari în fondul lor etic au să-i conserveze vitalitatea sub diferite aspecte.

Viaţa omului o atacă o mare pleiadă de duhuri rele ca mânăhuri, strigoi, moroi, priculici, sântoaderi şi diavoli, parte în constituţia lor proprie, parte transfiguraţi (deghizaţi) în chip de om, adaptaţi vieţii convenţionale ca astfel să-l poată mai uşor distruge pe om. Puterea distructivă a acestora

¹⁾ L. Costin: Mărgăritarele Banatului, p. 97.

e însăși noțiunea morții. Atât oamenii păcătoși cât și cei nepăcătoși sunt pândiți de aceste puteri supranaturale, inzestrate cu alte forțe decât forța umană. Rari sunt oamenii cari trec prin viață până la adânci bătrânețe, ca să poată muri în liniște. În timpul vieții își poate omul apăra vitalitatea parte prin virtutea umană, parte prin cea divină. Prin cea umană se comportă individul amăsurat legilor și confesiunilor în limitele celui mai pronunțat altruism pentru a obține harul divinității, care în schimb veghiază asupra sa dăruindu-i continuarea vitalității. Asupra individului altruist veghiază divinități inferioare și superioare. Marele număr al descântecelor și varietățile acestora în contra tuturor puterilor destructive, cari îl învăluie pe om parte direct (omorându-l), parte indirect (prin boale) cu acelaș țel, adică distrugerea finală – sunt manifestări ale busolei vieții, apărarea și conservarea ființei umane. Dintre divinitățile superioare sunt Maica Maria și fiul ei Iisus Christos apărătorii cei mai mari, cu acăror invocare se termină aproape fiecare descântec. Intre divinitățile superioare îl consideră poporul și pe Sf. Ilie, ca un locuitor al acestora. În jurul Sf. Ilie s'a creiat un mare ciclu de legende și anume de ce. În contra morții întregii planete luptă Sf. Ilie cu forțele uriașe ale diavolilor. Primind astfel ocrotirea și apărarea planetei din partea divinităților superioare a devenit dânsul un sfânt foarte popular, căci moartea îl paște pe om deopotrivă ca și pe celelalte vietăți ale pământului. Existând planeta cu aspectul ei organic, va exista și omul. Apărându-o Sf. Ilie, îl apără și pe om.

Iată sfârșitul lumei după o legendă populară ¹⁾: „*Sfârșitul lumei va fi că Dumnezeu se va mânia tare pe diavoli și va ninge trei zile cu praf de pușcă și apoi va ploaia cu sânge. Iar de va ajunge un pic de sânge pe pământ, se va aprinde toată lumea. Diavolii vor încerca lupta cu Sf. Ilie, ca să-l junghie și să-l puie pe piei de bivoli, însă Sf. Ilie nu se va lăsa și îi va birui. Dar de va sări în timpul luptei cumva or'un strop de sânge pe pământ, se va aprinde toată lumea*”.

Până la această concepție despre moartea întregii planete în sensul menționat mai sus se părăndă omenirea pe el din generații în generații. Viața e considerată de popor ca o virulență binecuvântată, iar moartea ca o resignare și negațiune a ei. De aci ne putem da seama de ce atâtea datini și credinți la înmormântări sunt tot atâtea criterii semnificative, ca mortul să plece înainte pe calea sa, să nu mai răpească cu el semenii de ai săi.

De ex. „Când moare cineva, se pune tămâie pe cuptor, ca să nu se apropie de casă strigoii” (Mehadia) sau „Când duc mortul la groapă, răstoarnă scaunele și mesele, pentrucă să se spargă moartea din casă” (Brebul) sau „Omul când moare și e îngropat, se zice că umbra lui umblă 6 săptămâni în casa sa și el e nevăzut” (Caransebeș ²⁾). Aceste credinți și datini mai au o semnificație, că omul mort nu se mai bucură de binecuvântarea divină ca celelalte ființe viețuitoare, din moment ce ajungerea lui în rai nu e preconcepută ca o cale directă dela viață în rai. Asupra celui mort domină în mare parte duhurile rele, ca niște emanațiuni ale Morții suverane și ea însăși e considerată între duhurile rele superioare. Din punct de vedere etic

¹⁾ L. Costin: Bibl. Folc. a Banatului No. 5 „Legende”, p. 7. ²⁾ L. Costin: Mărgăritarele Banatului, p. 81.

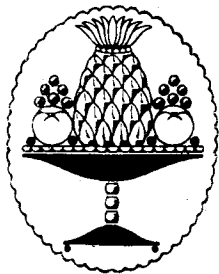
pozitivismul vieții e însuși sublimul și supremul scop al divinității de a-i da pământului ecrescența virgină și variată, iar negațiunea e simbolul disjungerii vitalității de pe primul plan în al doilea, înapoi în infinitul indefinit în spațiu, timp și materie.

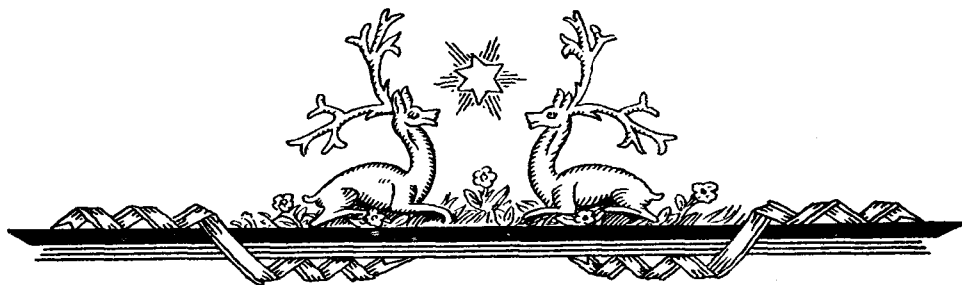
Misticismul la poporul român e un corolar al profunde metafizici populare, care creiază și menține aproape toate genurile folclorului. Datorit acestui instinct de conservare literatura populară bănățeană creiază și astăzi cu o exuberanță vădită pe lângă altele tocmai acele genuri ale folclorului, cari în alte provincii ale țării cedează uitării și indiferentismului. Diminuarea acestui proces de creațiune îl atribui în mare parte infuziunii culturii în masele sătești, cari nu mai stau izolate față de civilizația focarelor culturale. Bănățenii au ceva specific în temperamentul lor, care e de o vigoare foarte pronunțată. Plasticitatea proverbială și întreg noianul ideilor și concepțiilor despre adâncurile nebănuite ale vieții terestre i-au pus față în față cu cele mai grele probleme ale metafizicei. Între aceste probleme e despărțirea sufletului de trup și a doua viață, cea de „dincolo“.

Disjungerea sufletului de materie și încarnațiunea a doua, în altă materie, e o chestiune complexă. Migrațiunea sufletului încarnat cu aceleași simțuri umane e printr'un spațiu indefinit spre țăriile cerești, în afară de lumea noastră planetară. Calea lungă nu e printr'un vid gol, ci peste țări și mări fără definiție, dacă sunt acestea în spațiul interplanetar sau mai departe în universul infinit. Pe această cale trece sufletul înainte admirând splendoarea naturii, acostat fiind de zâne, care așteaptă sufletul (încarnat în materie umană) cu apă răcoritoare de izvor pentru al reînvia în lunga-i cale. După o călătorie obositoare ajunge sufletul aproape de rai, care e indefinit ca extensiune și în care parte a universului. Astfel nici raiul și nici iadul nu sunt în interiorul planetei noastre, nici la suprafața acesteia. Aproape de rai e un măr imens; sub acesta stă Sf. Petru, iar lângă el mese întinse cu făclii. Pe un scăunel de aur lângă Sf. Petru stă Maica Precista și așteaptă sufletele pentru a le alege viii la cei vii, morții la cei morți“. Această alegere are semnificația următoare: sufletele curate vor trece de-a dreapta pentru o nouă reîncarnare în rai, conduse într'acolo de Sf. Petru.

(va urma).

Lucian Costin.

Insemnări

CĂ un trăsnet din senin a căzut asupra țării vestea hotărârei Ligii Națiunilor în chestia optanților. Ce fel de aeropag este acesta, în fața căruia ne-am închinat - că hipnotizați - timp de zece ani, - când nu-și dă seamă de gravitatea actelor sale.

Repercusiunea se evidențiază deja. *Keleti Ujság*, organul oficial al partidului maghiar, în numărul din 15 Martie, face o paralelă între dreptul optanților și cel al foștilor moșieri maghiari cetățeni actuali ai României. *Și vine la concluzia că, dacă li se recunoaște dreptul optanților (despăgubiri valorizate,) atunci acest drept nu li se poate refuza nici foștilor moșieri maghiari, cetățeni români!*

Cu alte cuvinte: procesului optanților îi va urma actul al doilea: procesul moșierilor maghiari. - Înțelegeți tâlcul!? - Căci, dacă tribunalul arbitral - per analogiam - va admite

punctul de vedere maghiar - evident că, *nici moșierii români nu vor rămâne nepăsători, pretinzând - la rândul lor - și iară - per analogiam - respectarea dreptului lor asupra despăgubirii reale, ori restituirea pământului.*

Așa dară este vorba de anularea reformei agrare, ce ar însemna revoluție, deci, prăbușirea României, în mijlocul unei încăerări generale, căci nici rușii, nici bulgarii, nici sârbii nu vor rămâne nepăsători față de posibilitatea unui câștig de ciolan prin o aventură ușoară.

Ori, rămâne a doua posibilitate! *statul român devine tributar optanților maghiari, eventual și moșierilor maghiari din țară, - adecă Ungariei, pe un veac, săcăuit, sărăcit, desorganizat, incult, un cuib vecinic de revolte, revoluții; o Macedonie în inima Europei.*

Asta să fie oare ținta Ligii Națiunilor? Așa se prezintă spiritul pacifist și democratic al Consiliului Națiunilor? Atuncia ce mai căutăm în fața acestui sinhedriu neputincios sau de rea credință?

*

GENERAȚIA mediocră. Subt acest titlu a publicat d-l S. Mehedinți un articol judițios, în numărul din 15 Aprilie al ziarului „Cuvântul”, reflectând asupra constatărilor tăioase ale d-lui *Nicolae Iorga*, făcute la adresa „generației mediocre”, care a pregătit războiul și care a condus lupta neamului până la izbânda finală. Și cu o argumentație măhnitoare dovedește – d-l Mehedinți – cum s’a revărsat asupra țării, dela 1918 încoace, – tot dezastrul distrugător, datorită incapacității acestei „generații mediocre”. – Cum am fost maltratați, despuiați, desmoșteniți și descalificați în fața lumii întregi. Cum sântem și azi defăimați, desconsiderați și batjocoriți de prieteni și de dușmani, în văzul Europei. Câtă jale, și câtă durere nu strigă din fiecare propoziție a acestui ideolog desinteresat! – Inșă noi, transilvănenii și bănățenii avem o singură obiecțiune: să nu generalizăm. Noi, cei de dincoace de Carpați, generația noastră „mediocră” din Transilvania, nu ne identificăm cu isprăvurile clasei conducătoare a zilelor noastre. Noi, boanghenii am fost scoși din circulație pe cuvânt că, sântem, inculți, neapți, nepregătiți pentru a conduce destinele țării.

În consecință nici nu ne putem asuma responsabilitatea pentru rezultatele unei conduceri atât de competente. – Și să fim bineînțeleși: nu afirmăm cu nici un cuvânt, că generația noastră ar fi mai bună, mai puțin mediocră. Cum însă, timp de zece ani, această generație a fost artificial îndepărtată dela conducerea țării, – nici nu avea posibilitatea, să-și afirme incapacitatea. – Așa dară numai și exclusiv stratul suprapus din vechiul-regat are toată responsabilitatea în fața istoriei, pentru tot ce s’a petrecut dela 1914 până în zilele noastre. Se constată mediocritatea acestei generații, – incapacitatea ei, lipsa de pregătire, – o privese. Nu ne putem identifica cu ea, noi, cari am fost sistematic puși la carantină. – Un singur lucru ne interesează: ziua de mâine. Avem să dăm mâna cu toții cei cari mai au în vânele lor o picătură de sânge, de bărbăție și de seriozitate, – și, în baza energiilor neamului nostru, descătușate „dela Tisa până la Nistru”, vom strivi tot ce este mediocru, și dincoace și dincolo de Carpați.

*

D-l Argetoianu a declarat – într’un interviu acordat ziarului „Lupta” că țara trece prin o dramă, în fața luptei de operetă a opoziției. Nu înțelegem rostul acestei caracterizări ministeriale. Noi știam că, în viața socială, politică și economică există o cauzalitate irefutabilă. Fiecare acțiune își are reacția ei, în mod logic și inevitabil. În

consecință, dacă țara se află într'o stare tragică, constatată chiar din scaunul d=ului ministru de domenii, cum se face că, reflexul acestei drame să pară atotputernicului o simplă operetă? Doar nemulțumirile sociale, economice, financiare au provocat, de când e lumea și istoria, reacțiuni puternice. Și cu cât situația generală era mai desperată, cu atât mai vehement reacționa seismograful politic, -semnalând, în momente „tragi= gice“ (avis d=ului Ministru,) - catas= trofe sociale.

Să ne clarificăm deci: ori situația generală nu a atins încă paroximul dramatic, și atunci revolta politică se poate bagateliza, - ori că, am atins deja punctul culminant, - când reac= țunea politică este tragică, alături de drama socială. Ori una, ori alta, tertium non datur.

*

IN fine am ajuns să vedem pusă în aplicare și legea Stelian Popescu privitoare la abrogarea art. 117 și modificarea art. 120 din legea pentru organizarea și unificarea corpului de avocați. - Rezultatele obținute, indeosebi prin interpretarea pe care au înțeles să i-o dea „divăniții“ Baroului Timișorean puși sub directa și pravoslavnică ocârmuire a prealuminatului Caimacam, sunt mai mult decât senzaționale. - Iată o foarte sumară statistică: abea în câteva zile venerabilul și în trecut atât de conservativul nostru consiliu a reușit să înscrie pe tabloul avocaților definitivi vreo cinci foști contabili de

bancă, fabricanți de pălării etc. lipsiți cu desăvârșire de stagiu, plus un doctor în științele economice și un individ fără titlu academic.

Poftim dar, să mai zică cineva că suntem regionalști și că ținem la bătrâneștile noastre orândueli. Din potrivă ne unificăm cu trup și suflet, cu porcii și cu căteii; într'atâta ne unificăm încât în curând se vor admite în barou, bineînțelese numai în virtutea legii de unificare interpretată special de doctrinarii Baroului Timișorean, și absolventele școalelor de moașe.

Un singur lucru am mai dori să știm; este serioasă treaba cu înscrierea acestor comiși - voiajori dezertați dela stăpân, sau se urmărește ironizarea ultrademocraticeii legi de unificare?

Intrebarea va rămâne probabil fără răspuns, ceea=ce nu ne va împiedeca să revenim.

*

PUȚINI oameni știu la noi, că la Viena există o Școală Internațională superioară pentru Politică și Economie cu o admirabilă organizație și excelent condusă, care are scopul să împărtășească studenților acele cunoștințe, cari sunt necesare atât în serviciul extern, (cariera diplomatică și consulară) cât și în acela al Camerilor de Comerț și a întreprinderilor economice. În termenul relativ scurt numai de doi ani se câștigă la această Academie Consulară cu concursul unor forțe didactice de un renume mondial și recrutate

printre cei mai celebri profesori universitari și oameni politici, acele cunoștințe, cari sunt indispensabile pentru carierile și profesiunile amintite și cari de altminteri numai prin frecventarea mai multor facultăți ar putea fi adunate. În aspectul ei exterior această Academie se prezintă ca un College (tip englez) destinat pentru 60 studenți. De prezent ea sălășluște în apartamente separate reprezentanți a 14 Națiuni, cu un vipt escelent, cari în conviețuirea lor constituiesc o adevărată mică Ligă a Națiunilor. Clădirea monumentală este înzestrată cu cel mai modern confort, posedă o valoroasă bibliotecă, o grădină frumoasă cu loc pentru Lawn-Tennis, apartament de recepție, sală de lectură, de muzică și de biliard, cât și o sală mare de scrimă și gimnastică. Instituția aceasta există deja de 174 ani și numără între absolvenții ei o seamă de oameni politici însemnați. Ea stă sub controlul oficiului Cancelarului Republicei austriace, iar în fruntea ei se găsește șeful secției Anton de Winter, de Ministerul de Externe. Conducerii extrem de circumspecte a acestuia se poate mulțumi și faptul că în cercurile experților neutrali din lumea întreagă această Școală diplomatică Superioară este considerată ca o școală de model.

S'AU împlinit zece ani dela moartea poetului Gheorghe Coșbuc. S'a stins într'o primăvară din cele mai triste pentru neamul nostru, în Bu-

cureștii ocupației nemțești. După 10 ani, intelectualitatea românească și-a adus aminte de el și i-a sărbătorit, după cuviință, amintirea.

Ardealul mai ales l'a comemorat pe Gh. Coșbuc într'un chip impresionat, începând cu Clujul și sfârșind cu cele mai modeste orașele.

La București și Cluj miniștri și foști miniștri au rostit cuvântări patetice despre Coșbuc. Și poate nici unul din ei nu și-a adus aminte că în România aceasta primitoare și ocrotitoare a tuturor adușilor de vânturi, văduva lui Gh. Coșbuc primește o pensie lunară de 600 lei. Și totuș ar fi trebuit să-și aducă aminte de acest lucru.

CU prilejul inaugurării teatrului comunal din Timișoara de Vintilă Brătianu, președintele Consiliului, la dorința Inaltului Regent Sanctitatea Sa Dr. Miron Cristea, a donat „Asociației Culturale din Banat” cinci milioane lei ca prim fond pentru ridicarea unui Palat Cultural la Timișoara. Sanctitatea Sa a fost inte-meietorul și primul președinte al „Asociației Culturale din Banat”.

ÎN ziua de 29 Iunie se va desveli în comuna Bozovici (Banat) în cadrul unor grandioase serbări culturale, patronate de Inalta Regență, bustul marelui luptător al trecutului bănățean: *Eftimie Murgu*.

Va fi un mare prasnuc al românismului, cu uriașe întreceri de coruri, și fanfare cum nu s'au mai vă-

zut în această minunată regiune a cântecului.

Bustul marelui luptător e opera sculptorului O. ~~Han~~

De-l profesor Gh. Bogdan-Duică va publica cu acest prilej un cuprinzător studiu despre Eftimie Murgu.

*

PENTRU a înlătura dezacordul existent dintre nevoile industriei și felul cum este organizat învățământul tehnic, trebuie revizuit acest învățământ proiectându-l pe planul intențiilor noastre industriale.

Balanța schimbului de mărfuri cu străinătatea este certificatul economic al țării. Importăm un tonaj de 6 ori mai mic de cât exportăm, deși sumele sunt cam aceleași: 37 miliarde lei la import și 38 miliarde la export. Exportul nostru se compune 65% din cereale, lemne și animale vii, deci articole nelucrate. Importăm numai produse industriale. Așa dar suntem o țară *neindustrială*, o țară *agricolă*.

Însă rendementul muncii agricole este foarte slab. La noi este cam de 350 lei aur anual de lucrător, pe când industria produce de 20 de ori mai mult. Tendința noastră trebuie deci să fie spre industrie.

Examinând cei trei factori esențiali ai unei industrii, natural capitalul și munca se ajunge la concluzii că bogățiile naturale există în România în măsură să condiționeze dezvoltarea industriei. Ne lipsește capitalul și mai cu seamă personalul tehnic.

Factorul important este mai ales personalul tehnic care ar atrage capitalul atât intern cât și cel extern și care ar rezolva și lipsa unui al patrulea factor: timpul. Prețuirea timpului prin raționalizarea și organizarea muncii este o caracteristică a vremurilor moderne și a societăților înaintele pe scara civilizației. Ea vine odată cu ridicarea nivelului cultural și mai ales cu educația serioasă a personalului tehnic.

La noi timpul nu este prețuit cum se cuvine. O industrie mare a întreprins cronometrarea timpului efectiv întrebuințat la muncă utilă din cele 8 ore pe care le face oficial un lucrător. S'a găsit că el nu prestează serviciu real de cât 45 de minute.

Formarea personalului tehnic cade în sarcina învățământului. Avem școli de meserii în număr de 200 cu circa 12.000 elevi, neîndeștătoare pentru nevoile noastre tehnice (160.000 de lucrători nu mai în industria mare). Cehoslovacia cu o populație mai mică are 1300 de școli tehnice cu 136000 de elevi.

În mare parte chiar aceste școli nu dau rezultatele dorite. Mulți absolvenți trec la liceu, sau în funcții fără nici-o legătură cu cele ce-au învățat.

Programele sunt prea teoretice și nu se dă atenție destulă la alegerea personalului conducător.

Lipsa căminului pentru școlile de meserii este iarăși resimțită.

Invățământul superior se dă în cele două școli politehnice care scot ingineri în diverse specialități, care ar fi suficiente deocamdată dacă s'ar putea organiza până la deplina dezvoltare.

Lipsește o secțiune de *ingineri comerciali* de prezența cărora are nevoie industria noastră. Dela reprezentantul pe piață unei mari uzine până la Directorul căilor ferate, inginerul are nevoie de cunoștințe comerciale pentru a pune mai bine în valoare munca din uzine și a o dirija după nevoile pieței.

În ce privește formarea inginerului în genere, școala trebuie să se ocupe în primul rând de *caracterul* viitorului inginer și numai în al doilea rând de facultățile sale intelectuale.

De asemeni nu trebuie să neglijeze sănătatea și igiena corporală care trebuie întreținute cu exerciții măsurate, în doze potrivite, fără exagerații.

În concluzie, ne trebuiesc școli medii și inferioare tehnice, cu atmosferă de aplicații practice în atelier și cu o viață organizată în căminuri bine conduse, unde trebuie să ne îngrijim nu numai de cunoștinți profesionale dar mai ales de formarea caracterului.

Cărți primite:

Toponimie și istorie de Nicolae Drăgan profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române. Cluj, Institutul de arte grafice „Ardealul“.

*

R. S. Molin: Românii din Banat Moșii Banatului.

Camera de Comerț și Industrie din Banat (Ilustrat).

„Scrisul Românesc“, Craiova

*

P. Târbățiu: Vântului poezii Editura autorului, Comoriște, jud. Caraș.

„Steaua României“ Societate Română de Asigurări, și-a ținut adunarea generală anuală în 7 Maiu a. c. în București. Socotelile de încheiere prezentate acolo conțin date vrednice de remarcat, făcând ele dovadă de o considerabilă dezvoltare a Societății. „Steaua României“ a încasat în anul 1927 ca prime, taxe și dobânzi suma de Lei 111.200.000, a perfectat asigurări de viață în suma de Lei 298.000.000 cu care stocul asigurărilor de viață în vigoare la sfârșitul anului 1927 s'a urcat la Lei 603.000.000. Societatea a achitat în decursul anului trecut pentru daune Lei 61.820.000, iar suma daunelor achitate dela înființarea sa în anul 1921 atinge cifra de Lei 149.735.000. Fondurile proprii de garanție împreună cu capitalul social de Lei 10.000.000 au ajuns deja la Lei 102.700.000. Beneficiul realizat pe anul trecut este de Lei 3.275.990 din care se dă o dividendă de 17.5%. Societatea are reprezentanțe în toate orașele țării, agentura generală din Timișoara este în Piața Sfântul Gheorghe, casa fotografului Kossak.

✦ BANATUL ✦

REVISTĂ CULTURALĂ, SOCIALĂ, ECONOMICĂ

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

TIMIȘOARA

PIAȚA UNIREI No. 6

Anul III, No. 5 • 1928.

COMITETUL DE REDACȚIE:

Șt. Ardeleanu, Inginer
Dr. Iuliu Belu
C. Bojincea, Avocat
Dr. Al. Cimponeriu
Lucian Costin, Profesor
Dr. med. Gh. Crăciun
Dr. med. Nerva Drăgan
Mihail Gașpar, Protopop
Dr. Cornel Groșorean
Grigore Ion
Dr. Paraschiv Lioarețiu
Emil Mihalu, Profesor
V. Vlad, Inginer

*Membrii comitetului de redacție
își semnează articolele. Conținutul
articolelor lor nu angajează nici
comitetul de redacție în întregime,
nici pe directorul revistei.*

ABONAMENTE:

Pe un an 360 lei
Pe jum. an 180 "
Exemplarul 30 "
Pentru instituții, autorități și
intreprinderi 720 lei

SCRISUL ROMÂNESC S. A.
• • CRAIOVA • •